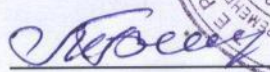

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка

Кафедра педагогіки та психології

ЗАТВЕРДЖЕНО
Проректор з навчальної роботи

М. Боднар
«30» 08 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

спеціальність 012 Дошкільна освіта

освітньо-професійна програма Дошкільна освіта

Кременець-2019 р.

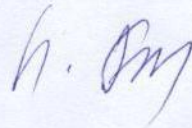
Робоча програма з Етнопсихології для студентів, які навчаються за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Кременець: 2019 р. 31 с.

Розробник: М. Б. Боднар, доцент кафедри педагогіки та психології, кандидат психологічних наук, доцент.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки та психології.

Протокол від 30 08 2019 року № 1.

Завідувач кафедри

Л. Кравець

1. Вступ

Професійна підготовка майбутніх педагогів передбачає включення до нормативної частини змісту освіти освітньо-професійної програми підготовки бакалавра етнопсихологічного конструкту. Це обумовлюється тим, що на сучасному етапі розвитку суспільства і науки набуває актуальності проблема національного відродження формування та функціонування етнічної ментальності, гармонізації взаємодії природних та соціально-культурних факторів у внутрішній природі самої людини, становлення духовного світу особистості. У суспільстві, що трансформується, відбувається суттєва перебудова системи життєвих орієнтацій, етнопсихологічних у тому числі. Для підняття життєвої орієнтації за відповідною шкалою необхідна її актуалізація у свідомості більшості представників етносу. Особливо актуальними ці проблеми вирізняються серед студентської молоді, адже умови їхньої життєтворчості ускладнюються суспільною нестабільністю, духовно-моральною руйнацією, послабленням регулятивної ролі етнопсихологічних чинників

Зміст навчальної дисципліни «Етнопсихологія» має міждисциплінарні зв'язки з соціологією, етнографією, культурологією, історією; у певних розділах спостерігаються спільні вектори з соціальною психологією, психологією особистості, загальною та експериментальною психологією, конфліктологією, екологічною психологією.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Нормативна	
Змістових модулів – 2	Спеціальність: 012 Дошкільна робота	Рік підготовки	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – 1	Освітньо-професійна програма: Дошкільна робота	IV	IV
		Семестр	
		VIII	VIII
		Лекції	
		18 год.	6 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4,5	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Практичні, семінарські	
		18 год.	6 год.
		Лабораторні	
		–	
		Самостійна робота	
		54 год.	78 год.
Форма контролю: залік			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – **40/60**

для заочної форми навчання – **13/87**

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Етнопсихологія» є з'ясування особливостей поведінки, емоційних реакцій, національного характеру, національної самосвідомості, етнічних стереотипів, притаманних певним етнічним спільнотам, набуття студентами теоретичних знань з проблем формування та становлення етнічних спільнот і практичних умінь, пов'язаних з визначенням етнічних відмінностей та їх впливом на побудову міжетнічних взаємин.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен оволодіти такими компетентностями:

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів педагогічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.	
Загальні компетентності	ЗК1.	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК2.	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичних ситуаціях.
	ЗК3.	Здатність володіти державною мовою як усно, так і письмово
	ЗК8.	Здатність працювати як автономно, так і в команді на засадах міжособистісної взаємодії.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК1.	Здатність усвідомлювати високе соціальне значення педагогічної професії та дотримуватися принципів професійної етики вихователя дітей раннього та дошкільного віку.
	СК5.	Здатність до розвитку в дітей раннього та дошкільного віку мовлення як засобу спілкування та взаємодії з однолітками та дорослими, навчання дітей української мови.
	СК7.	Здатність створювати і підтримувати психологічно безпечне і сприятливе освітнє середовище закладу освіти, що сприяє навчанню дітей раннього і дошкільного віку незалежно від їхнього соціально-культурного та економічного контексту.
	СК13.	Здатність трансформувати і впроваджувати у власній професійній діяльності передовий педагогічний досвід у галузі освіти.
	СК16.	Вміння будувати взаємини з дітьми на основі принципів гуманізму, демократизму, педагогічного оптимізму; налагоджувати спільну роботу дошкільного навчального закладу та школи, батьків, громадськості.

**Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти,
сформульований у термінах результатів навчання**

PH6.	Продемонструвати базові уявлення з дисциплін гуманітарної, соціально-економічної, математичної та природничо-наукової підготовки майбутнього фахівця.
PH7.	Застосовувати отримані знання при вирішенні педагогічних, навчально-виховних і науково-методичних завдань з урахуванням вікових й індивідуально-типологічних, соціально-психологічних особливостей дитячих колективів і конкретних педагогічних ситуацій.
PH10.	Використовувати навички, що були сформовані й розвинуті під час вивчення дисциплін професійної практичної підготовки.
PH17.	Ефективно використовувати новітні освітні технології, програмне забезпечення й сучасні технічні засоби навчання, створювати блоги, флеш-анімації, презентації, буклети.
PH20.	Демонструвати навички публічної етичної поведінки.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки.

Поняття, об'єкт, предмет та зміст етнопсихології. Етнопсихологія та інші галузі знань (етнографія, антропологія, культурологія, історія, соціологія, фольклористика). Проблематика етнопсихології. Психологічна сутність основних понять етнопсихології: етнос, нація, психічний склад, етнічні стереотипи, етнічні конфлікти, національний характер, етноцентризм тощо.

Тема 2. Методи етнопсихології.

Загальна характеристика основних методів етнопсихології. Крос-культурний напрям досліджень у етнопсихології. Дослідження етнопсихології певних груп. Природний та лабораторний експеримент в етнопсихології. Дослідження етнічних стереотипів методом «підбору рис» і «вільного описування». Вивчення етнічної свідомості та етнічних стереотипів. Шкала соціальної дистанції Е. Богардуса та її модифікований варіант. Метод інтерв'ю як засіб побудови моделі етнічних ситуацій.

Тема 3. Історія розвитку етнопсихології. Етнопсихологічні дослідження в Росії та Україні.

Основні етапи розвитку уявлень про предмет етнопсихології. Стародавній світ і дослідження відмінностей між народами. Європейські вчені про психологію народів (середина XVIII – перша половина XIX ст.). Становлення етнічної психології у другій половині XIX століття.

Причини дискредитації етнопсихологічної науки в кінці 20-х років XX ст. у Росії. Розвиток етнопсихології в українській діаспорі. Основні напрямки

розвитку сучасної етнопсихологічної науки. Відродження вітчизняної етнопсихології.

Тема 4. Проблема етносу в етнопсихології.

Психологічна характеристика етносу. Поняття етнічних спільнот та груп. Умови походження та модифікації етносу: антропологічні, лінгвістичні, культурні. Основні процеси всередині етнічних спільнот та груп. Теорії виникнення етнічної спільноти. Способи існування етносів. Етнічні процеси. Поняття маргінальності в етнопсихології. Причини маргіналізації.

Тема 5. Проблема нації в етнопсихології.

Соціально-психологічна сутність поняття «нація». Основні етнічні та культурологічні ознаки нації. Зміст психології нації. Системоутворююча та динамічна сторона психології нації. Психологічні передумови цілісності нації. Функції національної психіки. Поняття про національну ідентифікацію. Сучасні процеси національного та державного будівництва.

Змістовий модуль 2.

Тема 6. Основні статичні характеристики етносу. Психологічна суть та зміст національного характеру.

Психічний склад етносу. Структурні компоненти психічного складу. К.Юнг про архетипи колективного підсвідомого як основи психічного складу етносу. Поняття про загальнолюдські та етнічні архетипи. Архетипи українського етносу. Психічний склад як детермінанта розвитку етносу. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації. Емоційний (емотивний), пізнавальний (когнітивний) та поведінковий (конативний) компоненти ментальності, їх головні функції. Поняття про національну ідею. Особливості формування та розвитку української національної ідеї.

Основні структурні компоненти національного характеру. Діалектика національного та загальнолюдського в національному характері. Фактори розвитку національного характеру. Д.Чижевський про риси українського національного характеру. Шляхи визначення національного типу. Національна свідомість, її основні ознаки. Національна самосвідомість. Детермінованість національної свідомості соціально-економічними та історичними умовами. Мова і національна свідомість етносу. Етнічна самосвідомість. Головні ознаки етнічної самосвідомості (усвідомлення етнічної спільності, особливих етнопсихологічних рис, особливостей етнічної культури; усвідомлення себе як суб'єкта етнічної спільності; соціально-моральна самооцінка; етнічна самоідентифікація). Етнічна самосвідомість як умова гармонізації та розвитку етносу.

Тема 7. Основні динамічні характеристики етносу. Проблема національних конфліктів в етнопсихології.

Сутність поняття «національне почуття». Проблема етнічної установки в етнопсихології. Структура та зміст етнічної установки. Емоційний,

пізнавальний та поведінковий компоненти етнічної установки. Основні функції етнічних установок у регуляції соціальної поведінки та діяльності представників етносу. Етнічні стереотипи, їх структура та зміст. Причини стереотипізації. Етнічні стереотипи як складова соціальних стереотипів. Основні соціальні функції стереотипів. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки (соціалізація, наслідування, ідентифікація). Поняття про автостереотипи та гетеростереотипи. Явище ефекту «призми». Етноцентризм, його ознаки та умови виникнення. Етноцентризм та націоналізм. Роль засобів масової інформації у формуванні етнічних стереотипів.

Етнічні конфлікти, їх сутність, об'єктивні та суб'єктивні умови виникнення. Типологія етнічних конфліктів та стадії їх розвитку. Стратегії поведінки в етнічному конфлікті. Шляхи подолання етнічних конфліктів. Проблема національного екстремізму. Участь молоді у національних конфліктах.

Тема 8. Особливості міжкультурної адаптації до нового культурного середовища.

Поняття про психологічну акультурацію. Феномен культурного шоку та етапи міжкультурної адаптації. Індивідуальні та групові фактори міжкультурної адаптації. Наслідки міжкультурної взаємодії для груп та індивідів. Особливості підготовки до міжкультурної взаємодії. «Культурний асимілятор» як техніка підготовки до міжкультурної взаємодії.

Тема 9. Етнопсихологія українців.

Загальний підхід до вивчення особливостей українського етносу. Домінантні риси українського національного характеру. Екологічний чинник у формуванні етносу. Взаємодія з іншими народами і формування українського національного характеру. Вплив геополітичного чинника на український національний характер. Історичний фактор у формуванні української самосвідомості. Релігія як фактор формування українського етносу. Сім'я і формування українського національного характеру.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
	усього		у тому числі		усього		у тому числі	
		лекції	семінари	самост.		лекції	семінари	самост.
Змістовий модуль 1.								
Тема 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки	12	2	4	6	46	2	2	8
Тема 2. Методи етнопсихології	8	2		6				8

Тема 3. Історія розвитку етнопсихології. Етнопсихологічні дослідження в Росії та Україні	10	2	2	6				10
Тема 4. Проблема етносу в етнопсихології	10	2	2	6				8
Тема 5. Проблема нації в етнопсихології	8	2		6				8
Разом за змістовим модулем	48	10	8	30	46	2	2	42
Змістовий модуль 2.								
Тема 6. Основні статичні характеристики етносу. Психологічна суть та зміст національного характеру	10	2	2	6	44	2	2	10
Тема 7. Основні динамічні характеристики етносу. Проблема національних конфліктів в етнопсихології	12	2	4	6				10
Тема 8. Особливості міжкультурної адаптації до нового культурного середовища	10	2	2	6		2	2	8
Тема 9. Етнопсихологія українців	10	2	2	6		8		
Разом за змістовим модулем 2	42	8	10	24	44	4	4	36
Загалом:	90	18	18	54	90	6	6	78

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, зміст та основні методи етнопсихології	4
2	Основні етапи розвитку уявлень про предмет етнопсихології	2
3	Соціально-психологічна характеристика етносу та нації в етнопсихології	2
4	Психічний склад етносу. Національний характер та національна свідомість	2
5	Етнічні стереотипи, їх структура та зміст	2
6	Етнічні конфлікти, їх сутність та умови виникнення	2
7	Адаптація до нового культурного середовища	2
8	Етнопсихологічні особливості українців	2
	Разом	18

Плани семінарських занять

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ВСТУП В ЕТНОПСИХОЛОГІЮ

Семінарське заняття № 1 (4 год.)

Тема: Предмет, зміст та основні методи етнопсихології.

План:

1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки та її зв'язок з іншими галузями знань.
2. Основні напрямки розвитку сучасної етнопсихології.
3. Завдання етнопсихології в сучасному суспільстві.
4. Загальна характеристика методів етнопсихології.
5. Основні стратегії етнопсихологічних досліджень.

6. Характеристика окремих методів етнопсихології (шкала Богардуса, кроскультурні дослідження, природний експеримент, методика колірною тесту відношень (КТВ) та ін.).

Питання для самостійного опрацювання:

1. Зв'язок етнопсихології з іншими галузями знань.
2. Проблематика етнопсихології.
3. Кроскультурний напрям досліджень у етнопсихології.
4. Метод інтерв'ю як засіб побудови моделі етнічних ситуацій.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Этнопсихология: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.
3. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОб Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
4. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаніка. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
5. Львовочкіна А. М. Етнопсихологія : навч. посібник / А. М. Львовочкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
6. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІП ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.
4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.

5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.
6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.
9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
10. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.
11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.
12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.
13. Лозова О. М. Методологія психосемантичних досліджень етносу: Монографія / О. М. Лозова. – К.: Слово, 2011. – 176 с.

Семінарське заняття № 2 (2 год.)

Тема: Основні етапи розвитку уявлень про предмет етнопсихології.

План:

1. Стародавній світ і дослідження відмінностей між народами.
2. Європейські вчені про психологію народів (середина XVIII – перша половина XIX ст.).
3. Становлення етнічної психології у другій половині XIX століття.
4. Загальна характеристика етнопсихологічних досліджень на теренах вітчизняної науки в минулому столітті.
5. Причини дискредитації вітчизняної етнопсихологічної науки в кінці 20-х років XX ст.
6. Основні напрями розвитку сучасної етнопсихологічної науки.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Ідеї про народ, націю, національний характер у поглядах зарубіжних учених XX ст.
2. Відродження вітчизняної етнопсихології.
3. Розвиток етнопсихології в українській діаспорі.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Этнопсихология: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.

3. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОб Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
4. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
5. Львовочкіна А. М. Етнопсихологія : навч. посібник / А. М. Львовочкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
6. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІП ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.
4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.
5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.
6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.
9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
10. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.
11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.
12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.

13.Кульчицький О. Світовідчуття українця / О. Кульчицький // Українська душа. – К., Фенікс, 1992. – 128 с.

14.Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – 2-е вид. – Мюнхен: Укр. вільний ун-т, 1983. – 175 с.

15.Шпет Г. Г. Введение в этническую психологию / Г. Г. Шпет // Психология социального бытия. – М.: Институт практической психологии; – Воронеж: МОДЭК, 1996. – С. 341.

16.Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / Упоряд. М. Шафовал. – 3-тє вид., стер. – К. Знання, 2006. – 341 с.

Семінарське заняття №3 (2 год.)

Тема: Соціально-психологічна характеристика етносу та нації в етнопсихології

План:

1. Психологічна характеристика етносу. Умови походження та модифікації.
2. Становлення етнічної ідентичності.
3. Компоненти етнічної ідентичності.
4. Поняття маргінальності в етнопсихології.
5. Соціально-психологічна сутність поняття «нація».
6. Основні етнічні та культурологічні ознаки нації.
7. Поняття про національну ідентифікацію.
8. Сучасні процеси національного та державного будівництва.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Теорії виникнення етнічної спільноти.
2. Причини маргіналізації.
3. Основні етнічні та культурологічні ознаки нації.
4. Функції національної психіки.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Етнопсихология: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.

2. Боднар М. Б. Етнопсихология : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.

3. Боднар М. Б., Етнопсихология (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОБ Паляниця В.А., 2018. – 147 с.

4. Етнопсихология / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.

5. Львовичкіна А. М. Етнопсихология : навч. посібник / А. М. Львовичкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.

6. Павленко В. М. Етнопсихология : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.

7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .

8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІП ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.

9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.

2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.

3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГП ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.

4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.

5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.

6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.

7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.

8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.

9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.

10. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.

11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.

12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.

13. Нельга О. В. Теорія етносу. Курс лекцій: Навчальний посібник / О. В. Нельга. – К.: Тандем, 1997. – 368 с.

14. Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности / Н. А. Шульга. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1996. – 199 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. СТАТИЧНІ ТА ДИНАМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕТНІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ

Семінарське заняття №4 (2 год.)

Тема: Психічний склад етносу. Національний характер та національна свідомість

План:

1. Структурні компоненти психічного складу етносу.
2. К.Юнг про архетипи колективного підсвідомого як основи психічного складу етносу.
3. Поняття ментальності. Компоненти ментальності.
4. Поняття про національну ідею, шляхи її реалізації.
5. Психологічна суть та зміст національного характеру.
6. Національна свідомість та її основні ознаки. Відмінність між національною свідомістю та національною самосвідомістю.
7. Мова і національна свідомість етносу.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Архетипи українського етносу.
2. Ментальність як етнопсихологічна ознака нації.
3. Особливості формування та розвитку української національної ідеї.
4. Фактори розвитку національного характеру.
5. Мова і національна свідомість етносу.
6. Шляхи визначення національного типу.
7. Етнічна самосвідомість як умова гармонізації та розвитку етносу.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Этнопсихология: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.
3. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОб Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
4. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
5. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія : навч. посібник / А. М. Львовичкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
6. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІІ ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.

9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.

2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.

3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.

4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.

5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.

6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.

7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.

8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.

9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.

10. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.

11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.

12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.

13. Сележан Й. Ю. Основи національного виховання (Українознавство : історичний, філософсько-релігієзнавчі аспекти) : Хрестоматія / Й. Ю. Сележан. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. – 306 с.

14. Сележан Й. Ю. Основи національного виховання (Українознавство : ритуально-міфологічна, звичаєва та обрядова культура українців : Хрестоматія / Й. Ю. Сележан. – [2-ге видання]. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2007. – 272 с.

15. Фурман А. Психокультура української ментальності: Наукове видання / А. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.

16. Юнг К. Г. Архетип и символ: Пер. с англ. и нем. / Карл Густав Юнг. – М.: Ренессанс, 1991. – 304 с.

Семінарське заняття №5 (2 год.)
Тема: Етнічні стереотипи їх структура та зміст

План:

1. Поняття «національні почуття». Явище «націоналізму» та «патріотизму».
2. Проблема етнічної установки в етнопсихології. Емоційний, пізнавальний та поведінковий компоненти етнічної установки.
3. Етнічні стереотипи, їх структура та зміст.
4. Поняття про автостереотипи та гетеростереотипи. Явище «ефекту призми».
5. Етноцентризм, його ознаки та умови виникнення. Етноцентризм та націоналізм.
6. Роль засобів масової інформації в формуванні етностереотипів.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Основні функції етнічних установок у регуляції соціальної поведінки та діяльності представників етносу.
2. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки (соціалізація, наслідування, ідентифікація).
3. Роль засобів масової інформації в формуванні етнічних стереотипів.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Этнопсихология: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.
3. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОб Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
4. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
5. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія : навч. посібник / А. М. Львовичкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
6. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІП ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.
4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.
5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.
6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.
9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
10. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.
11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.
12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.

Семінарське заняття № 6 (2 год.)

Тема: Етнічні конфлікти, їх сутність та умови виникнення

План:

1. Етнічні конфлікти, їх сутність, об'єктивні та суб'єктивні умови виникнення.
2. Типологія етнічних конфліктів та стадії їх розвитку.
3. Теорії виникнення етнічних конфліктів. Стратегії поведінки в етнічному конфлікті.
4. Аналіз причин виникнення етноконфлікту. Можливі шляхи врегулювання етнічних конфліктів.
5. Проблема національного екстремізму. Участь молоді у національних конфліктах.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Шляхи подолання етнічних конфліктів.

2. Проблема національного екстремізму та участь молоді у національних конфліктах.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Етнопсихология: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.
3. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОб Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
4. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
5. Львовочкіна А. М. Етнопсихологія : навч. посібник / А. М. Львовочкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
6. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІП ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.
4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.
5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.
6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.

9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
10. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.
11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.
12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.

Семінарське заняття №7 (2 год.)

Тема: Адаптація до нового культурного середовища

План:

1. Поняття про психологічну акультурацію.
2. Феномен культурного шоку та етапи міжкультурної адаптації.
3. Наслідки міжкультурної взаємодії для груп та індивідів.
4. «Культурний асимілятор» як техніка підготовки до міжкультурної взаємодії.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Індивідуальні та групові фактори міжкультурної адаптації.
2. Особливості підготовки до міжкультурної взаємодії.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Этнопсихология: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.
3. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОб Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
4. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
5. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія : навч. посібник / А. М. Львовичкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
6. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІП ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.
4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.
5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.
6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.
9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
10. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.
11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.
12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.

Семінарське заняття №8 (2 год.)

Тема: Етнопсихологічні особливості українців

План:

1. Психологічний склад української нації.
2. Риси українського національного характеру.
3. Архетипи в колективному підсвідомому українців.
4. Проблематика досліджень сімейних відносин в етнопсихології українців.
5. Значення релігії у формуванні етнічних спільнот українців.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Вплив геополітичного чинника на український національний характер.
2. Релігія як фактор формування українського етносу.
3. Сім'я і формування українського національного характеру.

Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Етнопсихологія: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія : навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець : ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.
3. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль : ФОб Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
4. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
5. Львовочкіна А. М. Етнопсихологія : навч. посібник / А. М. Львовочкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
6. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
7. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
8. Пірен М. І. Основи етнології. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене / М. І. Пірен. – К.: ІП ім. Г. Костюка АПН України, 1998. – 436 с.
9. Стефаненко Т. Г. Етнопсихологія / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.
4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.
5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.
6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.
9. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.

10. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.

11. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.

12. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.

13. Мишанич О. Всеобіймаюче око України // І. Нечуй-Левицький. Світогляд українського народу / Ескіз української міфології /. – К.: АТ «Обереги», 1992. – С. 82-86.

14. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу / Ескіз української міфології. – К.: АТ «Обереги», 1992. – 88 с.

15. Онацький Є. Українська емоційність / Є. Онацький // Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – С. 36-47.

7. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Зв'язок етнопсихології з іншими галузями знань. Проблематика етнопсихології. Крос-культурний напрям досліджень у етнопсихології. Метод інтерв'ю як засіб побудови моделі етнічних ситуацій.	12
2	Етнопсихологічні дослідження в Росії та Україні. Розвиток етнопсихології в українській діаспорі. Відродження вітчизняної етнопсихології.	6
3	Теорії виникнення етнічної спільноти. Поняття маргінальності в етнопсихології. Причини маргіналізації. Основні етнічні та культурологічні ознаки нації. Функції національної психіки.	12
4	Архетипи українського етносу. Поняття про національну ідею. Особливості формування та розвитку української національної ідеї. Фактори розвитку національного характеру. Д.Чижевський про риси українського національного характеру. Шляхи визначення національного типу. Мова і національна свідомість етносу. Етнічна самосвідомість як умова гармонізації та розвитку етносу.	6
5	Основні функції етнічних установок у регуляції соціальної поведінки та діяльності представників етносу.	6
6	Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки (соціалізація, наслідування, ідентифікація). Роль засобів масової інформації в формуванні етнічних стереотипів.	

	Шляхи подолання етнічних конфліктів. Проблема національного екстремізму та участь молоді у національних конфліктах.	
7	Індивідуальні та групові фактори міжкультурної адаптації. Особливості підготовки до міжкультурної взаємодії.	6
8	Вплив геополітичного чинника на український національний характер. Релігія як фактор формування українського етносу. Сім'я і формування українського національного характеру.	6
	Разом	54

8. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

ІНДЗ теоретичного спрямування:

1. Актуальні питання етнопсихології в сучасних умовах.
2. Міждисциплінарні зв'язки етнічної психології.
3. Методи вивчення етнопсихологічних особливостей людей та їх застосування в роботі майбутнього педагога.
4. Застосування методу «вільних портретів» для дослідження стереотипів.
5. Застосування «Шкали Богардуса» для дослідження ставлення до різних етносів.
6. Врахування основних положень етнопсихології у роботі практичного психолога.
7. Західна етнопсихологія ХХ століття.
8. Сучасний стан розвитку етнопсихології в Україні.
9. Культура як основний чинник диференціації народів.
10. Конфігурація культур в американській етнопсихології.
11. Етнопсихологічна характеристика різноманітних етносів.
12. Антропологічні, лінгвістичні та культурні умови походження і модифікації етносу.
13. Особливості формування етнічної ідентичності в підлітковому та юнацькому віці.
14. Проблема етнопсихологічної ідентичності особистості в умовах взаємопроникнення культур.
15. Проблема етнічної ідентичності особистості.
16. Емоційно-експресивна специфіка поведінки та вчинків представників різних етнічних спільнот.
17. Специфіка невербального спілкування етнічної групи.
18. Вплив традицій на виховання дітей в різних етнічних спільнотах.
19. К. Юнг про архетипи колективного підсвідомого як основи психічного складу етносу.
20. Архетипи у народній творчості різних етносів.
21. Архетипи в колективному підсвідомому українців.
22. Ментальність як психокультурний феномен.
23. Особливості українського менталітету.
24. Емоційний, пізнавальний та поведінковий компоненти ментальності.

25. Національна ідея та шляхи її реалізації.
26. Діалектика національного та загальнолюдського в національному характері.
27. Д. Чижевський про риси українського національного характеру.
28. Залежність процесу соціалізації від культури етнічної спільноти.
29. Соціальні функції етнічних стереотипів.
30. Роль засобів масової інформації у формуванні етностереотипів.
31. Теорії виникнення етнічних конфліктів.
32. Особливості протікання етнічних конфліктів.
33. Міжетнічні конфлікти та шляхи їх подолання.
34. Розвиток етнічної самосвідомості особистості в умовах міжетнічних конфліктів.
35. Роль практичного психолога в гуманізації міжетнічних відносин у суспільстві.
36. Адаптація особистості до нових етнокультурних умов.
37. Особливості адаптації, акультурації та пристосування до нового культурного середовища.
38. Культурний шок та крива процесу міжкультурної адаптації.
39. Індивідуальні характеристики процесу міжкультурної адаптації.
40. Способи підготовки індивіда до міжкультурної взаємодії.
41. Вплив різноманітних чинників на формування українського етносу.
42. Характеристика рис українського національного характеру.
43. Національні традиції в становленні й розвитку етнічної самосвідомості українців.
44. Врахування національних смаків особистості в процесі естетичного виховання.
45. Роль релігії у формування етнічної спільноти.

ІНД3 практичного спрямування:

1. Здійснити порівняльний аналіз зв'язків етнопсихології з іншими науками.
2. Скласти словник основних понять етнопсихології.
3. Здійснити порівняльний аналіз принципів загальної психології та специфічних принципів етнопсихології.
4. Створити картотеку основних тестів та методик, що використовуються в етнопсихології.
5. Розробити анотації 10 публікацій з проблем розвитку основних напрямів етнопсихологічних досліджень.
6. Розробити картотеку висловів європейських вчених про психологію народів (середина XVIII – перша половина XIX ст.) (Ш. Монтеск'є, Д. Юм, К. Гельвецій, Ш. Гердер, І. Кант, Г. Гегель).
7. Скласти таблицю основних етапів розвитку та відродження етнопсихології в Україні.
8. Розробити анотації наукових праць представників діаспори щодо розвитку етнопсихології в Україні.

9. Розробити анотації 10 публікацій з проблеми відродження етнопсихології.

10. Здійснити аналіз національно-політичних, нормативних документів України щодо розвитку етносів.

11. Оформити каталог першоджерел з проблеми становлення української нації.

12. Скласти перелік наукових джерел щодо шлюбно-родинних стосунків у різноетнічних культурах.

13. Розробити картотеку висловів видатних учених про національний характер.

14. Скласти анотації 10 публікацій з проблеми формування менталітету у молоді.

15. Розробити авторську програму по формуванню менталітету у студентської молоді.

16. Скласти перелік літературних джерел про роль психолога у розв'язанні проблеми зниження етноцентризму та стереотипізації оцінок.

17. Скласти таблицю стратегій поведінки в етнічних конфліктах. Опишіть техніки підвищення міжкультурної сенситивності.

18. Наведіть приклади переживання людьми культурного шоку під час адаптації до нового культурного середовища.

19. Підготувати реферати з проблем відродження української культури та національних культур етносів в Україні (за вибором).

20. Підготувати доповідь про сучасний стан розвитку етносів України (за вибором).

21. Скласти таблицю основних етапів становлення українського етносу.

22. Скласти таблицю етнопсихологічних характеристик національних меншин, що проживають в Україні.

23. Систематизувати сімейно-побутові обряди річного циклу у різних етносів, що проживають на території України (за вибором).

9. Методи навчання

Лекції, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж, дискусія, диспут, інтерактивні вправи, ілюстрації, відеометод, дискусія, виконання творчих завдань.

10. Методи контролю

Поточне тестування, контрольні роботи, самостійні роботи, усне опитування, оцінка за творче завдання, підсумковий тест.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Модуль 1					Модуль 2 (ІНДЗ)	Підсумковий тест	Сума балів
45							
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				
25			20				
			T5				T9

T1	T2	T3	T4		T6	T7	T8				
5	5	5	5	5	5	5	5	5	15	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

Навчально-методичне забезпечення, періодичні видання, посібники, мультимедійні презентації за змістом тем.

13. Рекомендована література

Базова:

1. Баронин А. С. Етнопсихологія: Учеб. Пособие / А. С. Баронин. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологія: навч. посібник для студентів ВНЗ (за вимогами кредитно-модульної системи) / М. Б. Боднар. – Кременець: ВЦ КОГП, 2008. – 329 с.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологія: навчальний посібник (перевид.) / М. Б. Боднар. – Кременець: ВПЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2013. – 290 с.
4. Боднар М. Б., Етнопсихологія (контент навчальної дисципліни): навчальний посібник / М.Б. Боднар. – Тернопіль: ФОВ Паляниця В.А., 2018. – 147 с.
5. Етнопсихологія / Л. Орбан, В. Хрущ, В. Ларіонова та ін.: Прикарпатський ун-т ім. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1994. – 83 с.
6. Львовочкіна А. М. Етнопсихологія: навч. посібник / А. М. Львовочкіна. – К.: МАУП, 2002. – 144 с.

7. Павленко В. М. Етнопсихологія : Навч. посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
8. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии: учеб. пособие / Ю. П. Платонов. – СПб : Речь, 2003. – 452 с .
9. Пірен М.І. Етнопсихологія. Підручник./ М.І. Пірен.: Університет «Україна», 2011. – 526 с.
10. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.

Допоміжна:

1. Бенедикт Р. Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. – Т.1. Интерпретация культуры.– СПб.: Университетская книга, 1997.– С. 271-284.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної самосвідомості / А. М. Березін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 54–56.
3. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді. Монографія. – Кременець: ВПЦ КОГП ім. Тараса Шевченка. – 2007. – 196 с.
4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості /М.Й. Боришевський.–К.:АПН України, 2000. – 63 с.
5. Вундт В. Проблемы психологии народов / Вильгельм Вундт // Преступная толпа. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1998. – С. 195-308.
6. Гібернау М. Ідентичність націй / Монсерат Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Гнатенко П. И. Национальная психология и бытие общества / П. И. Гнатенко, М. П. Бузанин. – Днепропетровск: Полиграфія, 2002. – 209 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Харків, 1991. – 156 с.
9. Гумилёв Л. Н. География этносов в исторический период / Л. Н. Гумилёв. – Л.: Наука, 1990. – 278 с.
10. Данилюк І.В. Історія психології в Україні. – К.: Либідь, 2002. – 152 с.
11. Донцов А. И. Проблема социальной группы в зеркале этнопсихологии / А. И. Донцов. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – С. 5-15.
12. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика: Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
13. Етнопсихологічний дискурс глобалізації: Монографія / М.-Л. А. Чеп. – Кіровоград : Імекс- ЛТД, 2013. – 104 с.
14. Заредінова Е. Р. Проблеми формування міжетнічної толерантності в учнів початкових класів (психолого-педагогічний аспект) / Е. Р. Заредінова // Постметодика. – 2009. – №2 (86). – С. 41-43.
15. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 511 с.

16. Кон И. С. Маргарет Мид и мир детства // М. Мид. Культура и мир детства. – М.: Наука, 1998. – С. 398-425.
17. Конфліктологія: Навчальний посібник / За ред.: М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука – Львів: ЛІСВ, 2007. – 326с.
18. Костомаров М. І. Твори: В 2-х томах / Упоряд. авт. перед. та приміт. В. Л. Смілянська. – К.: Дніпро, 1990. – Т.1. – 538 с., Т.2. – 780 с.
19. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект / В. Куєвда. – Монографія. Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.
20. Кульчицький О. Світовідчуття українця / О. Кульчицький // Українська душа. – К., Фенікс, 1992. – 128 с.
21. Лебон Г. Психология толпы / Г. Лебон. – М.: Ин-т психологии РАН, издательство „КСП+”, 1999. – 416 с.
22. Лозова О. М. Методологія психосемантичних досліджень етносу: Монографія / О. М. Лозова. – К.: Слово, 2011. – 176 с.
23. Мала енциклопедія етнології / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; Ред.кол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
24. Мацейків Т. І. Етнокультурна ідентифікація особистості / Т. І. Мацейків // Педагогіка і психологія. – 2001. – №1. – С. 17-23.
25. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид. – М.: Наука, 1988. – 429 с.
26. Мишанич О. Всеобіймаюче око України // І. Нечуй-Левицький. Світогляд українського народу / Ескіз української міфології /. – К.: АТ «Обереги», 1992. – С. 82-86.
27. Нельга О. В. Теорія етносу. Курс лекцій: Навчальний посібник / О. В. Нельга. – К.: Тандем, 1997. – 368 с.
28. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу / Ескіз української міфології. – К.: АТ «Обереги», 1992. – 88 с.
29. Онацький Є. Українська емоційність / Є. Онацький // Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – С. 36-47.
30. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі: монографія / за ред.. М.-Л. А. Чепи. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
31. Римаренко Ю. І. Національна меншовартість / Ю. І. Римареко // Мала енциклопедія етнології / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; Ред. кол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – С. 765-770.
32. Сележан Й. Ю. Основи національного виховання (Українознавство : історичний, філософсько-релігійнознавчі аспекти) : Хрестоматія / Й. Ю. Сележан. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. – 306 с.
33. Сележан Й. Ю. Основи національного виховання (Українознавство : ритуально-міфологічна, звичаєва та обрядова культура українців : Хрестоматія / Й. Ю. Сележан. – [2-ге видання]. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2007. – 272 с.
34. Скотна Н. Ідентичність особистості: теоретико-емпіричний аналіз / Н. Скотна, І. Середницька, В. Стець. – Дрогобич, 2009. – 70 с.

35. Солдатова Г. У. Этническая идентичность / Психология самосознания. Хрестоматия / Г. У. Солдатова. – Самара: Изд-во «Бахрах – М», 2000. – С. 656-667.
36. Співах Л. М. Проблема співвідношення між феноменами «національна самосвідомість» та «етнічна самосвідомість» у психології / Л. М. Співах // Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2010. – Вип. 9. – С. 592-600.
37. Турищева Л. В. Які ми? Етнопсихологічна характеристика українців / Л. В. Турищева // Історія та правознавство. – 2009. – №2. – С. 2-4.
38. Уварова Г. В. Становление национальной идентичности / Г. В. Уварова // Прикладная психология и психоанализ. – 2007. – №3-4. – С. 94-109.
39. Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – 128 с.
40. Фурман А. Психокультура української ментальності: Наукове видання / А. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.
41. Храмова В. До проблеми української ментальності / В. Храмова // Українська душа. – К., Фенікс, 1992. – С. 3-35.
42. Цимбалістий Б. Родина і душа народу / Б. Цимбалістий // Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – 128 с.
43. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – 2-е вид. – Мюнхен: Укр. вільний ун-т, 1983. – 175 с.
44. Шлемкевич М. Душа і пісня / М. Шлемкевич // Українська душа. – К., Фенікс, 1992. – С. 97-113.
45. Шпет Г. Г. Введение в этническую психологию / Г. Г. Шпет // Психология социального бытия. – М.: Институт практической психологии; – Воронеж: МОДЭК, 1996. – С. 341.
46. Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности / Н. А. Шульга. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1996. – 199 с.
47. Хоптяр Ю. А. Етнологія : [навч. посібник] / Ю. А. Хоптяр. – [2-ге видання перероб. і доп.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, ПП Медобори-2006, 2010. – 160 с.
48. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / Упоряд. М. Шафовал. – 3-тє вид., стер. – К. Знання, 2006. – 341 с.
49. Юнг К. Г. Архетип и символ: Пер. с англ. и нем. / Карл Густав Юнг. – М.: Ренессанс, 1991. – 304 с.
50. Юрій М.Ф. Етнологія: Навчальний посібник . – К.: Дакор, 2006. – 360 с.

14. Інформаційні ресурси

1. <http://psi.webzone.ru/index.htm> - інтерактивний психологічний словник.
2. <http://flogiston.ru/articles> - публікації з проблем загальної, педагогічної, соціальної психології (студентський сайт факультету психології МГУ, Росія).
3. <http://www.psychology.ru> – новини, електронна бібліотека, тести-онлайн, форуми.

4. <http://psychology.net.ru> – новини психології, публікації та книги, тести, форум і чат.
5. <http://psy.piter.com/library> - електронна бібліотека психологічної літератури.
6. <http://www.psyedu.ru/index.phtml> - електронний журнал «Психология и образование».
7. <http://petropal.narod.ru/blanks.htm> - бланки для популярних психодіагностичних методик.
8. Савицька О.В. Етнопсихологія [Електронний ресурс] режим доступу: <http://pidruchniki.ws/16760626/psihologiya>.